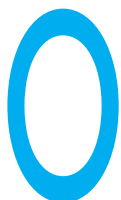

LONG-TERM DYNAMICS OF RESISTANCE TO OCCUPATIONAL BURNOUT IN PEDAGOGICAL STAFF OF DIFFERENT TYPES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Kalynychenko I.O., Latina H.O.

БАГАТОРІЧНА ДИНАМІКА СТІЙКОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ РІЗНОГО ТИПУ

**КАЛИНИЧЕНКО І.О.,
ЛАТІНА Г.О.**

Сумський державний
педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка,
Суми, Україна

сновою промоції здоров'я педагогічних працівників має бути профілактика психосоматичних та психовегетативних порушень, які виникають на тлі складної взаємодії організаційних чинників трудового процесу, особливостей професійної діяльності, робочих ситуацій, комунікацій, особистісних характеристик, пошуку балансу між роботою та особистим життям. Внаслідок впливу таких тривалих

професійних стресів середньої інтенсивності у педагогічних працівників виникає професійне вигорання (ПВ) [1-3].

В умовах протиепідемічних заходів, запроваджених країнами під час пандемії COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, працівники в усьому світі намагалися виконувати нові професійні задачі [4, 5]. Результати досліджень [6] свідчать, що 64,34% педаго-

**БАГАТОРІЧНА ДИНАМІКА СТІЙКОСТІ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ
У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ РІЗНОГО ТИПУ**
Калиниченко І.О., Латіна Г.О.
Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка,
Суми, Україна

Професійне вигорання (ПВ) – це стресова реакція, що виникає внаслідок тривалих професійних стресів середньої інтенсивності. Актуальним є вивчення розвитку симптомів та обґрунтування профілактичних заходів професійного вигорання у педагогічних працівників з урахуванням професійних, соціальних, особистісних, фізіологічних та гігієнічних чинників.

Мета дослідження: оцінити рівень професійного вигорання у педагогічних працівників закладів освіти різного типу у багаторічній динаміці з урахуванням форм організації роботи.

Матеріали і методи дослідження. Протягом 2008-2021 років здійснювалося спостереження за рівнем професійного вигорання у 852 педагогічних працівників Сумської області за методикою В.В. Бойка «Діагностика рівня емоційного вигорання». Дослідження складалося з трьох етапів: 2008 р. – обстежено 420 педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО); 2020 р. – обстежено 342 педагогічних працівників закладів дошкільної освіти (ЗДО), початкової

школи (ПШ) та ЗЗСО; 2021 р. – обстежено 85 педагогічних працівників ЗЗСО з організацією освітнього процесу у форматі онлайн в умовах пандемії COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, з урахуванням коронавірусної хвороби в анамнезі.

Результати. Протягом усього періоду спостереження у педагогічних працівників переважав низький рівень професійного вигорання. З роками спостерігалася стійка тенденція поширення середнього рівня ПВ, який має негативну ознаку затяжного перебігу з регулярними проявами симптомів.

Встановлено залежність розвитку загального синдрому професійного вигорання від віку ($r = -0,87$, $p < 0,01$). 2008 року ПВ формувалося за рахунок педагогів віком 31-40 років на противагу останнім рокам спостереження, коли всі рівні ПВ формувалися за рахунок педагогів віком 51 рік і старших. Таким чином, педагогічні працівники зберегли особливості психоемоційного стану з проявами ПВ за дванадцять років спостереження і сформували групи з високим ПВ на момент повторного обстеження.

Станом на лютий 2021 року 63,53% педагогічних працівників групи спостереження мали в анамнезі коронавірусну хворобу. Незалежно від анамнестичного факту коронавірусної хвороби у педагогічних працівників спостерігалася загальна тенденція переваги низького та середнього рівнів ПВ над високим. При

© Калиниченко І.О., Латіна Г.О. СТАТТЯ, 2022.

гів до початку протиепідемічних заходів не мали навичок онлайн навчання, і 56,81% вчителів змушені були оволодівати навичками дистанційного навчання в умовах ізоляції [6]. При цьому на особисту, соціальну та професійну сферу працівників вплинув фактор ізоляції дітей вдома, що вимагав від дорослих одночасно виконувати кілька ролей та задач [7]. Разом з необхідністю впроваджувати онлайн-освіту, витрачаючи на викладання у середньому 38,34 годин на тиждень, педагогічні працівники змушені були вирішувати особистісні проблеми самостійно [6, 8]. Дослідження Wang C., Zhao H. підтверджують зв'язок ПВ зі стресовим навантаженням трудового процесу та наявним психофізичним дискомфортом, пов'язаними з протиепідемічними заходами [9].

В умовах трансформації трудового процесу педагогічних працівників, зумовленої пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19), серед означених факторів впливу на емоційний стан вчителів слід розглядати цифрову трансформацію як частину інтелектуальної складової напруженості праці, так і роботу за комп'ютером як складову

важкості праці [2, 6, 10, 11].

Нині обговорюються результати дослідження стану професійного вигорання педагогічних працівників в умовах онлайн режиму трудового процесу серед вітчизняних і закордонних науковців. Так, дослідження І.А. Сергеева, А.А. Букачич, А.В. Наумової, проведеної з метою оцінки емоційного вигорання у студентів, що навчаються у режимі онлайн, свідчать про середній рівень його розвитку з проявом психоемоційного спустошення та деперсоналізації [12]. За результатами дослідження впливу дистанційного навчання на емоційний стан вчителів групою науковців [13] встановлено, що професійне вигорання в умовах пандемії характеризується домінуванням таких симптомів, як «переживання психотравмуючих обставин» (45,9%), «тривога і депресія» (31,2%), «неадекватне вибіркове емоційне реагування» (54,1%), «емоційно-моральна дезорієнтація» (32,8%), «розширення сфери економії емоцій» (31,1%), «редукція професійних обов'язків» (50,8%) та «психосоматичні і психо-вегетативні порушення» (22,9%).

Дослідження організаційних детермінант формування ПВ містили також

оцінку впливу закладу освіти залежно від типу та різних форм підпорядкування. Зокрема, Н.М. Булатевич зазначає, що рівень вигорання педагогічних працівників, які викладають у ліцеях та гімназіях, виявився нижчим, ніж у педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти [14, 15]. Дослідження W.L. Arias et al. професійного вигорання науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти також доводять нижчий його рівень порівняно з педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти [16]. Педагогічні працівники початкових класів мають вищий рівень ПВ порівняно з колегами із старших класів, а вихователі закладів дошкільної освіти мають менші прояви даного синдрому порівняно з вихователями інтернатів [17]. Дослідження групи авторів [18] свідчать про відсутність відмінностей у розвитку ПВ у вихователів та педагогічних працівників початкової школи. Існують дослідження розвитку ПВ педагогічних працівників залежно від форм власності. У педагогічних працівників приватних закладів освіти встановлено вищий рівень ПВ порівняно з державними [19-22].

Актуальність проведення дослідження підтверджується рекомендаціями ЮНЕСКО з відновлення роботи закладів загальної середньої освіти у травні 2020 року, Міжнародної організації праці та цільової групи «Вчителі для освіти – 2030», які передбачають створення умов щодо емоційного благополуччя вчителів [23, 24]. Крім того, проведені дослідження розвитку професійного вигорання в умовах трансформації трудового процесу педагогічних працівників, є необхідними для профілактики виникнення виробничо-зумовленої захворюваності

цьому високий рівень ПВ у педагогічних працівників, які перенесли COVID-19 ($9,26 \pm 0,95\%$), реєструвався на 3,64% менше за аналогічну групу педагогів (з високим рівнем ПВ) без COVID-19 в анамнезі ($12,90 \pm 1,34\%$, $t=2,21$, $p<0,05$). Встановлено, що розвиток ПВ не пов'язаний з психоемоційним станом перенесеної коронавірусної хвороби, оскільки основними факторами формування ПВ є організаційні чинники трудового процесу. У педагогічних працівників з COVID-19 в анамнезі професійне вигорання середнього та високого рівня характеризувалося більш високими проявами тривожності та депресії, надмірного емоційного виснаження, перевтоми та розвитку психосоматичних порушень.
Висновки. У педагогічних працівників протягом 2008-2021 років зростали темпи розвитку професійного вигорання. Встановлено залежність професійного вигорання від віку.

Ключові слова: професійне вигорання, педагогічні працівники, заклади освіти.

та створення найбільш сприятливих умов праці за для забезпечення здоров'я та високого рівня працездатності.

Мета дослідження – оцінити рівень професійного вигорання у педагогічних працівників закладів освіти різного типу у багаторічній динаміці з урахуванням форм організації роботи.

Завдання дослідження:

- оцінити прояви професійного вигорання педагогічних працівників у багаторічній динаміці (2008-2021);
- визначити рівень професійного вигорання у педагогічних працівників залежно від типу закладу освіти;
- встановити особливості формування професійного вигорання у педагогічних працівників в умовах дистанційної освіти у період пандемії COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проведено у три етапи і охопило 852 педагогічних працівників. На першому етапі 2008 року у дослідженні брали участь 420 педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) Сумської області. На другому етапі (2020 р.) брали участь 342 педагогічних працівників закладів дошкільної освіти (ЗДО), початкової школи (ПШ) та ЗЗСО, які працювали у звичних умовах трудового процесу. Третій етап (2021 р.) охопив опитуванням 85 педагогічних працівників ЗЗСО з умовами праці онлайн з урахуванням коронавірусної хвороби в анамнезі.

Педагогічні працівники були розподілені на чотири вікові групи: до 31 року, від 31 до 40 років, від 41 до 50 років, 51 рік і старші. Дослідження проводилося з дотриманням принципів добровільності, з гарантією захисту прав і свобод людини, недоторканості її

ПРОБЛЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

фізичної та психічної цілісності, з дотриманням принципів справедливості і рівності, з попереднім детальним інформуванням волонтерів про суть дослідження. Від кожного суб'єкта наукового дослідження отримано письмову згоду на участь у дослідженні та на проведення діагностичних заходів згідно з «Гельсінською декларацією Всесвітньої медичної асоціації» (2005).

Рівень професійного вигорання оцінено за методикою В.В. Бойка «Діагностика рівня емоційного вигорання» [23]. Визначення ПВ відбувалося за дванадцятьма симптомами, що включаються у три симптомокомплекси. Оцінка професійного вигорання проводилась за якісною та кількісною характеристиками. Якісна характеристика визначає рівень сформованості симптомокомплексів напруження, резистентність, виснаження (несформова-

ність – до 36 балів, стадія формування – 37-60 балів, сформованість – ≥ 61 бал) та рівні ПВ (високий рівень – ≥ 181 бал, середній рівень – 111-180 балів, низький рівень – < 110 балів).

Математична обробка: розрахунок первинних статистичних показників, порівняння вибірок та дисперсійний аналіз з використанням стандартного статистичного пакета STATISTICA 6.0.

Результати та їх обговорення. На першому етапі дослідження проведено розподіл педагогічних працівників за рівнями ПВ у динаміці тринадцяти років. У результаті проведеного аналізу встановлено, що частка групи педагогів з високим рівнем ПВ була вірогідно меншою за групи з низьким та середнім рівнями ПВ ($p < 0,001$, табл. 1). У 2008 році встановлено перевагу педагогічних працівників з низьким рівнем ПВ ($54,52 \pm 1,85\%$, порів-

Таблиця 1

Розподіл рівнів синдрому та часток сформованості симптомокомплексів професійного вигорання педагогічних працівників у динаміці років (%)

Рік	Рівні професійного вигорання		
	низький	середній	високий
2008 n=420	$54,52 \pm 1,85$ * $t=8,9$, $p < 0,001$	$35,01 \pm 1,18$ *** $t=13,05$, $p < 0,001$	$10,48 \pm 0,33$ ** $t=23,44$, $p < 0,001$
2020 n=347	$41,79 \pm 1,41$ $t=1,41$, $p > 0,05$	$39,77 \pm 1,35$ *** $t=13,83$, $p < 0,001$	$18,44 \pm 0,61$ ** $t=15,14$, $p < 0,001$
2021 n=85	$44,71 \pm 1,51$ $t=1,51$, $p > 0,05$	$44,71 \pm 1,51$ *** $t=21,97$, $p < 0,001$	$10,59 \pm 0,35$ ** $t=21,97$, $p < 0,001$

Примітка: * – вірогідна відмінність між групами з низьким і середнім рівнями ПВ; ** – вірогідна відмінність між низьким і високим рівнями ПВ, *** – вірогідна відмінність між середнім і високим рівнями.

няно з групами педагогів, які мали високий ($10,48 \pm 0,33\%$, $p < 0,001$) та середній ($35,00 \pm 1,18\%$, $p < 0,001$) рівні ПВ.

У 2020 році серед педагогів спостерігалася вірогідна перевага низького ($41,79 \pm 1,41\%$) і середнього рівнів ПВ, ($39,77 \pm 1,35\%$) над групою респондентів з ПВ високого рівня ($18,44 \pm 0,61\%$, $t = 13,83$, $p < 0,001$). Аналогічна тенденція спостерігалася у 2021 році, що свідчить про зростання розповсюдження ПВ на другій стадії формування з роками і має негативну ознаку затяжного перебігу симптомів з тяжкою корекцією наслідків ПВ (табл. 1).

Збільшення середнього рівня ПВ у 2020 році ($39,77 \pm 1,35\%$, $t = 13,83$,

$p < 0,001$) становило $4,94\%$ та $4,77\%$ у 2021 році ($44,71 \pm 1,51\%$, $t = 5,06$, $p < 0,01$) порівняно з 2008 роком ($35,01 \pm 1,18\%$).

У 2020 році частка групи педагогів з високим рівнем ПВ була більшою на $7,96\%$ ($18,44 \pm 0,61\%$) порівняно з аналогічною групою у 2008 році ($10,48 \pm 0,33\%$, $t = 11,4$, $p < 0,001$). У 2021 році питома вага групи високого рівня ПВ була аналогічною з початковим періодом спостереження у 2008 році ($10,59 \pm 0,35\%$), що свідчить про зростання у 2020 році педагогічних працівників з хронічними проявами ПВ та їх зменшення у період впровадження дистанційної форми роботи.

Встановлено, що зі збільшенням віку показник ПВ

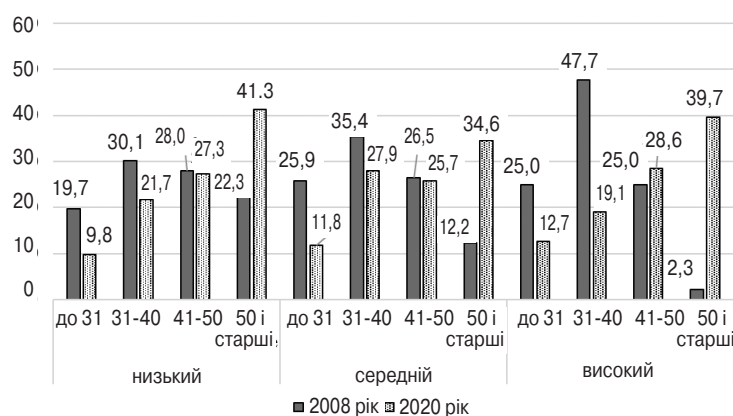
знижується ($r = -0,87$, $p < 0,01$). Низький рівень ПВ педагогічних працівників у 2008 році формувалася за рахунок педагогів 31-40 років ($30,1 \pm 1,44\%$, $p < 0,001$) та 41-50 років ($27,95 \pm 1,34\%$, $p < 0,001$); середній рівень за рахунок осіб віком 31-40 років ($35,37 \pm 1,7\%$, $p < 0,001$) і високий за рахунок педагогів 31-40 років ($47,73 \pm 2,3\%$, $p < 0,001$). У 2020 році низький, середній та високий рівні ПВ формувалися за рахунок педагогічних працівників віком 51 рік і старших ($41,26 \pm 1,06\%$, ($34,56 \pm 0,57\%$, ($39,68 \pm 10,1\%$).

У 2008 році найвищий показник високого рівня ПВ встановлено у педагогічних працівників віком 31-40 років ($47,73 \pm 2,3\%$), що у 1,91 рази більше за частку високого рівня ПВ педагогів віком 41-50 років ($25,0 \pm 1,2\%$, $p < 0,001$). Найменше поширення цього року зростання рівня ПВ мало у педагогів віком 51 рік і старших ($2,3 \pm 0,1\%$), його частка у 20,7 разів менша за частку педагогічних працівників віком 31-40 років ($p < 0,001$).

У 2020 році педагогічні працівники віком 51 років і старших ($39,68 \pm 0,1\%$) мали вищу частку проявів ПВ, ніж педагоги інших вікових груп. Так, педагоги віком 41-50 років ($28,57 \pm 1,2\%$, $p < 0,001$) мали нижчу частку високого рівня ПВ на $11,1\%$. Різниця питомої ваги груп педагогів віком 51 рік і старших з високим рівнем ПВ та педагогами 31-40 років ($19,05 \pm 2,3\%$, $p < 0,001$) становила $20,6\%$. У педагогічних працівників віком до 31 року ($12,7 \pm 1,2\%$, $p < 0,001$) частка високого рівня ПВ була меншою на 27% (рис.).

Таким чином, педагогічні працівники зберегли особливості психоемоційного стану з проявами ПВ за дванадцять років спостереження і сформували групи з високим ПВ на момент повторного обстеження.

Розподіл педагогічних працівників різних вікових груп за рівнями професійного вигорання у динаміці 2008-2020 років (%)

Таблиця 2

Розподіл рівнів професійного вигорання педагогічних працівників у динаміці років (%)

Коронавірусна хвороба в анамнезі	Рівні професійного вигорання		
	низький	середній	високий
Позитивна відповідь n=54	42,59±4,56 t=0,86, p>0,05	48,15±5,17 ***t=7,4, p<0,001	9,26±0,95 **t=7,15, p<0,001
Негативна відповідь n=31	48,39±5,19 t=1,46, p>0,05	38,71±4,14 ***t=5,92, p<0,001	12,90±1,34 **t=6,61, p<0,001

Примітки:

* – вірогідна відмінність між низьким і середнім рівнями;

** – вірогідна відмінність між низьким і високим рівнями;

*** – вірогідна відмінність між середнім і високим рівнями.

LONG-TERM DYNAMICS OF RESISTANCE TO OCCUPATIONAL BURNOUT IN PEDAGOGICAL STAFF OF DIFFERENT TYPES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS
Kalynychenko I.O., Latina H.O.
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine

Objective: The aim of the study was to assess the level of professional burnout among teachers of educational institutions of various types in the long-term dynamics, taking into account the forms of work organization.

Materials and methods: During 2008-2021 the level of occupational burnout was monitored in 852 pedagogical workers of the Sumy region. The study was carried out according to the method of V.V. Boyko «Diagnostics of the level of occupational burnout». The study included three stages. In 2008, 420 teachers of secondary education institutions were surveyed. In 2020, 342 teachers of preschool and primary schools were examined. In 2021, 85 teachers of secondary education institutions were examined. In 2021, the organization of the educational process was taken into account. It included an online format in the context of the COVID-19 pandemic caused by the SARS-CoV-2 coronavirus, taking into account a history of coronavirus disease.

Results: During the entire observation period, a low level of occupational burnout prevailed among teaching staff. Over the years, there has been a steady trend in the spread of the average level of occupational burnout, which has a negative sign of a protracted course with regular symptoms. The dependence of the development of the

general syndrome of occupational burnout on age was established ($r=-0,87$, $p<0,01$). In 2008, occupational burnout was formed at the expense of teachers aged 31-40 years old. In recent years of observation, all levels of occupational burnout were formed at the expense of teachers aged 51 years old and more. Thus, the teachers retained the features of the psycho-emotional state with manifestations of occupational burnout after twelve years of observation and formed groups with high occupational burnout at the time of the re-examination. As of February 2021 63,53% of teaching staff in the observation group had a history of coronavirus disease. Regardless of this, there was a general tendency among pedagogical workers for the advantage of low and medium levels of occupational burnout over high. A high level of professional burnout among teachers who underwent COVID-19 ($9,26\pm0,95$)% was recorded in 3,64%, which is less than the same group of teachers (with a high level of professional burnout) without a history of COVID-19 ($12,90\pm1,34$)%, $t=2,21$, $p<0,05$). It has been established that the development of professional burnout is not associated with the psycho-emotional state of the coronavirus disease, since the main factors in the formation of professional burnout are the organizational factors of the labor process.

Conclusions: During 2008-2021 teachers experienced an increase in the rate of development of occupational burnout. The dependence of occupational burnout on age has been established.

Keywords: occupational burnout, teaching staff, educational institutions.

Розвиток пандемії COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в Україні та за її межами призвів до суттєвих змін в організації трудового процесу педагогічних працівників. На наступному етапі дослідження проведено аналіз формування професійного вигорання у педагогічних працівників під час пандемії COVID-19. Серед педагогічних працівників 63,53% опитаних перехворіли на коронавірусну хворобу станом на лютий 2021 року. Тяжкість перебігу COVID-19 у педагогічних працівників характеризувалася легким або помірним перебігом у

94,44% випадків, середнім ступенем тяжкості – у 1,85% випадків. Не змогли визначитись з тяжкістю перенесеної хвороби COVID-19 3,7% педагогічних працівників.

Нами проведено аналіз розподілу педагогів за рівнями ПВ залежно від наявності або відсутності COVID-19 в анамнезі. Так, незалежно від факту перенесеної коронавірусної хвороби у педагогічних працівників спостерігалася загальна тенденція переваги низького та середнього рівнів ПВ над високим. При цьому високий рівень ПВ педагогічних працівників, які

перенесли COVID-19 ($9,26\pm0,95$)% на 3,64% був нижчим за частку високого рівня ПВ у педагогів без COVID-19 в анамнезі ($12,90\pm1,34$)%, $t=2,21$, $p<0,05$).

Таким чином, розвиток ПВ не пов'язаний з психоемоційним станом перенесеної COVID-19, оскільки основним факторами формування ПВ є організаційні фактори трудового процесу. Однак у педагогічних працівників з COVID-19 в анамнезі професійне вигорання середнього та високого рівня характеризуються більш високими проявами тривожності та депресії, надмірного емоційного вис-

наження, перевтоми, та розвитку психосоматичних порушень.

Висновки

1. Встановлено вірогідно вищі значення низького рівня професійного вигорання над середнім та високим рівнями протягом 2008-2021 років. З роками спостерігалася стійка тенденція поширення середнього рівня ПВ, який має негативну ознаку затяжного перебігу з регулярними проявами симптомів.

2. Встановлено залежність загального синдрому професійного вигорання від віку ($r=-0,87$, $p<0,01$). У 2008 році ПВ формувалося за рахунок педагогів віком 31-40 років, на противагу 2020 року, в якому усі рівні ПВ формувалися за рахунок педагогів 51 рік і старших. Таким чином, педагогічні працівники зберегли особливості психоемоційного стану з проявами ПВ за дванадцять років спостереження і сформували групи з високим ПВ на момент повторного обстеження.

3. Станом на лютий 2021 року 63,53% педагогічних працівників групи дослідження перехворіли на коронавірусну хворобу. Встановлено, що розвиток ПВ не пов'язаний з психоемоційним станом перенесеної COVID-19, оскільки основним факторами формування ПВ є організаційні фактори трудового процесу. У педагогічних працівників з COVID-19 в анамнезі, професійне вигорання середнього та високого рівнів характеризувалося більш високими проявами тривожності та депресії, надмірного емоційного виснаження, перевтоми, та розвитку психосоматичних порушень.

Перспективами подальшого наукового пошуку є продовження динамічного спостереження за станом професійного вигорання у педагогічних працівників,

розширення спектра гігієнічних детермінант формування професійного вигорання та ролі рухової активності з різними умовами трудового процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко І.А. Професійне вигорання педагогів як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Вип. 45. С. 59-64.

Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2019_45_9.

2. Kalynychenko I.O., Latina H.O., Uspenska V.M., Zaikina H.L., Kalynychenko D.O. Physiological and hygienic correlates of teachers' occupational burnout syndrome development. *Wiadomosci Lekarskie*. 2021. Vol. LXXIV, is. 7. (july). P. 1661-1666.

<https://doi.org/10.36740/WLek202107119>

3. Teles R., Valle A., Rodriguez S., Piceiro I., Regueiro B. Perceived Stress and Indicators of Burnout in Teachers at Portuguese Higher Education Institutions (HEI). *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17 (9). P. 3248-3265.

<https://doi.org/10.3390/ijerph17093248>

4. Carnese F. Los Docentes Piden Ayuda Psicologica en la Pandemia [Teachers Ask for Psychological Help in the Pandemic]. *La Macana Neuquén*. 2020. Vol. 3. P. 43-57. URL: <https://www.lmneuquen.com/los-docentes-piden-ayuda-psicologica-la-pandemia-n705934>

5. Zhang S.X., Wang Y., Rauch A., Wei F. Unprecedented disruption of lives and work: Health, distress and life satisfaction of working adults in China one month into the COVID-19 outbreak. *Psychiatry Research*. Vol. 288. P. 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112958>

6. Aperribai L., Cortabaria L., Aguirre T., Verche E.,

Borges B. Teacher's Physical Activity and Mental Health During Lockdown Due to the COVID-2019 Pandemic.

Frontiers in Psychology.

2020. Vol. 11. P. 1-14.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.577886>

7. Apoyo familiar ante el covid-19 en espacio. Family support against Covid-19. Scielo Preprints. URL: <https://doi.org/10.1590/SciELOPreprints.297>

8. Wang C., Zhao H. The Impact of COVID-19 on Anxiety in Chinese University Students. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. P. 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01168>

9. Rubilar N. V., Oros L.B. Stress and Burnout in Teachers During Times of Pandemic. *Front. Psychol.* 2021. Vol. 12. P. 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.756007>

10. Латіна Г.О. Цифрова трансформація умов праці вчителя. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матер. IX Всеукраїнської заоч. наук.-практ. конф.* (15.12.2020). Суми, 2020. С. 188-192. URL: https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2019/1/zbirnik_suchasni_problemi_logopediyi_ta_reabilitaciyi_2020_95a0e.pdf

11. Савушина І.В. Гігієнічна характеристика умов праці вчителів. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2016. № 2. С. 45-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmr_2016_2_6.

12. Сергеева И.А., Букачич А.А., Наумова А.В. Проявление симптомов эмоционального выгорания у студентов в условиях дистанционного обучения. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2020. № 12-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/proyavlenie-simptomov-emotsionalnogo-vygoraniya-u-studentov-v-usloviyah-distantzionnogo-obucheniya>

13. Жуков О.Ф., Черкесова Е.В., Алексеева М.Н. Влияние условий дистанционного обучения на эмоциональное и физическое состояние учителя. *Современные проблемы науки и образования*. 2021. № 2. URL: <https://doi.org/10.17513/spno.30610>
14. Булатевич Н.М. Синдром эмоционального выгорания учителя: автореф. дис. ... канд. психол. наук. К., 2004. 19 с.
15. Bulatovich N. Teacher's burnout syndrome: the phenomenology of the process. *Polish Journal of Public Health*. 2017. Vol. 127. P. 62-66. <https://doi.org/10.1515/pjph-2017-0014>.
16. Arias W. L., Huamani J., Ceballos K. D. Burnout Syndrome in Schoolteachers and University Professors: A Psychometric and Comparative Analyses from Arequipa City. *Propósitos y Representaciones*. 2019. Vol. 7 (3), P. 72-110. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2019.v7n3.390>
17. Реан А.А., Баранов А.А. Факторы стрессоустойчивости учителей. *Вопросы психологии*. 1997. № 1. С. 45-54.
18. Stasio S., Fiorilli C., Benevene P., Uusitalo Malmivaara L., Chiacchio C.D. Burnout in special needs teachers at kindergarten and primary school: Investigating the role of personal resources and work wellbeing. *Psychology in the Schools*. 2017. Vol. 54 (5). P. 472-486. <https://doi.org/10.1002/pits.22013>.
19. Лящ О.П., Яцюк М.В., Кашараба І.О., Шимон К.О. Теоретична модель професійного вигорання педагогів закладу інтернатного типу. *Габітус*. 2020. Вип. 20. С. 245-250. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_20_20_46.
20. Тесленко В.М. Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.10/ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». К., 2021. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/diser-tatsiji-avtoreferati-vidguki/teslenko_2021-disertatsija.pdf
21. Soleimani M., Bolourchi A. EFL Teachers' Job Satisfaction and Burnout in Iran. *PASAA*. 2021. Vol. 61 January-June. P. 231-251. URL: <https://www.culichula.ac.th/publicationson-line/files/article/sFWQ0ooz82Fri31855.pdf>
22. Naumenko M.V., Zholudeva S.V., Ulybysheva I.N. Features of emotional burnout of pedagogical workers of state and commercial preschool educational organizations. *SHS Web of Conferences* 2020. Vol. 87, P. 1-7. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700057>
23. Про освіту: Закон України станом на 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
24. UNESCO. Supporting teachers in back-to-school efforts. Guidance for policy-makers. 2020. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373479?fbclid=IwAR1AT--JAAOq5lJrC9Oaf3ri3hhFhDf9yxc47pf-pQfvh-wMXLQjdPR1nagc>
25. REFERENCES
26. 1. Prokopenko I.A. Profesiine vyhorannia pedahohiv yak psykhologo-pedahohichna problema. [Teachers' Professional Burnout as a Psychological and Pedagogical Problem]. In : *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky [Scientific Notes of the Department of Pedagogy]*. Khar-kiv ; 2019 ; 45: 59-64. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2019_45_9 (in Ukrainian).
27. 2. Kalynychenko I.O., Latina H.O., Uspenska V.M., Zaikina H.L., and Kalynychenko D.O. Physiological and Hygienic Correlates of Teachers' Occupational Burnout Syndrome Development. *Wiadomoski Lekarskie*. 2021 ; LXXIV (7) : 1661 – 1666. <https://doi.org/10.36740/WLek202107119>
28. 3. Teles R., Valle A., Rodriguez S., Piceiro I. and Regueiro B. Perceived Stress and Indicators of Burnout in Teachers at Portuguese Higher Education Institutions (HEI). *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020 ; 17 (9) : 3248-3265. <https://doi.org/10.3390/ijerph17093248>
29. 4. Carnese F. Los Docentes Piden Ayuda Psicológica en la Pandemia [Teachers Ask for Psychological Help in the Pandemic]. *La Macana Neuquén*. 2020 ; 3 : 43-57. URL : <https://www.lmneuquen.com/los-docentes-piden-ayuda-psicologica-la-pandemia-n705934>
30. 5. Zhang S.X., Wang Y., Rauch A. and Wei Feng. Unprecedented Disruption of Lives and Work: Health, Distress and Life Satisfaction of Working Adults in China One Month into the COVID-19 Outbreak. *Psychiatry Research*. 2020 ; 288 : 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112958>
31. 6. Aperribai L., Cortabarria L., Aguirre T., Verche E. and Borges B. Teacher's Physical Activity and Mental Health During Lockdown Due to the COVID-2019 Pandemic. *Frontiers in Psychology*. 2020 ; 11 : 1-14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.577886>
32. 7. Sochas C.O., Brage L.B. and Nevot-caldentey L. Family Support Against COVID-19. *SciELO Preprints*. 2020. <https://doi.org/10.1590/SciELOPreprints.297>
33. 8. Wang C. and Zhao H. The Impact of COVID-19 on Anxiety in Chinese University

- Students. *Front. Psychol.* 2020; 11 : 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01168>
9. Rubilar N.V. and Oros L.B. Stress and Burnout in Teachers During Times of Pandemic. *Front. Psychol.* 2021 ; 12 : 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.756007>
10. Latina H.O. Tsyfrova transformatsiia umov pratsi vchytelia [Digital Transformation of Teacher's Working Conditions]. In : *Suchasni problemy lohopedii ta reabilitatsii: mater. IX Vseukrainskoi zaochn. nauk.-prakt. konf. (15.12.2020) [Modern Problems of Speech Therapy and Rehabilitation: Materials of the IX All-Ukrainian Correspondence Scientific and Practical Conference [15.12.2020].* Sumy, Ukraine; 2020 : 188-192. URL : https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2019/1/zbirnik_suchasni_problemi_logopediyi_ta_reabilitatsiyi_2020_95a0e.pdf (in Ukrainian).
11. Savushyna I.V. Hihi-ienichna kharakterystyka umov pratsi vchyteliv [Hygienic Characteristics of Teacher's Working Conditions]. *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi.* 2016 ; 2 : 45-58 (in Ukrainian).
12. Sergeyeva I.A., Bukatich A.A. and Naumova A.V. Proyavleniye simptomov emotsionalnogo vygoraniya u studentov v usloviyakh distantsionnogo obucheniya [The Manifestation of Emotional Burnout's Symptoms in Students in Conditions of Distance Learning]. *Mezhdunarodnyy zhurnal gumanitarnykh i estestvennykh nauk.* 2020 ; 12-1 : 96-100. URL : <http://intjournal.ru/wp-content/uploads/2021/06/soder12-1.pdf> (in Russian).
13. Zhukov O.F., Cherkesova E.V. and Alekseyeva M.N. Vliyaniye usloviy distantsionnogo obucheniya na emotsionalnoye i fizicheskoye sostoyaniye uchitelya [The Influence of Distance Learning Conditions on the Teacher's Emotional and Physical State]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya.* 2021 ; 2. <https://doi.org/10.17513/spno.30610> (in Russian).
14. Bulatovich N.M. Syndrom emotsiynoho vyhoraniya vchytelia : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk [Syndrome of Teacher's Emotional Burnout : Abstract of the Dissertation of Candidate of Psychological Sciences]. Kyiv; 2004: 19 p. (in Ukrainian).
15. Bulatovich N. Teacher's Burnout Syndrome: the Phenomenology of the Process. *Polish Journal of Public Health.* 2017 ; 127 : 62-66. <https://doi.org/10.1515/pjph-2017-0014>.
16. Arias W.L., Huamani J. and Ceballos K.D. Burnout Syndrome in Schoolteachers and University Professors: A Psychometric and Comparative Analysis from Arequipa City. *Propósitos y Representaciones.* 2019 ; 7(3) : 72-110. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2019.v7n3.390>
17. Rean A.A. and Baranov A.A. Faktory stressovoychivosti uchiteley [Factors of Stress Resistance of Teachers]. *Voprosy psikhologii.* 1997 ; № 1 : 45-54 (in Russian).
18. Stasio S., Fiorilli C., Benevene P., Uusitalo Malmivaara L. and Chiacchio C.D. Burnout in Special Needs Teachers at Kindergarten and Primary School: Investigating the Role of Personal Resources and Work Wellbeing. *Psychology in the Schools.* 2017 ; 54 (5) : 472-486. <https://doi.org/10.1002/pits.22013>.
19. Liashch O.P., Yatsiuk M.V., Kasharaba I.O. and Shymon K.O. Teoretychna model profesiynoho vyhorannia pedahohiv zakladu internatnoho typu [Theoretical Model of Teacher's Professional Burnout in a Boarding School]. *Habitus.* 2020 ; 20 : 245-250. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.20.44> (in Ukrainian).
20. Teslenko V.M. Psykholohichni zasady profilaktyky syndromu profesiynoho vyhorannia pedahohichnogo personalu zakladiv zahalnoi serednoi osvity riznykh form vlasnosti: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.10 [Psychological Principles for the Prevention of Professional Burnout Syndrome of Pedagogical Staff from General Secondary Education Institutions of Various Forms of Ownership: Abstract of the Dissertation of a Candidate of Psychological Sciences: 19.00.10]. Kyiv ; 2021 ; 20 p. URL : https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferatyvidguki/teslenko_2021-disertatsija.pdf (in Ukrainian).
21. Soleimani M. and Bolourchi A. EFL Teacher's Job Satisfaction and Burnout in Iran. *PASAA.* 2021 ; 61 (January-June) : 231-251 <https://www.culi.chula.ac.th/publicationonline/files/article/sFWQ0ooz82Fri31855.pdf>
22. Naumenko M.V., Zholudeva S.V. and Ulybysheva I.N. Features of Emotional Burnout of Pedagogical Workers of State and Commercial Preschool Educational Organizations. *SHS Web of Conferences.* 2020 ; 87 : 1-7 <https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700057>
23. Pro osvitu: Zakon Ukrainy stanom na 05.09.2017 № 2145-VIII [About Education: Law of Ukraine as at 05.09.2017 № 2145-VIII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
24. UNESCO. Supporting Teachers in Back-to-School Efforts. Guidance for Policy-Makers. 2020. URL : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000373479?fbclid=IwAR1AT--JAAOq5IJrC9Oaf3ri3hhFhDf9yxc47pf-pQfvhwMXLQjdPR1nagc> Надійшло до редакції 13.04.2022